

A MAGYAR NYELVŰ JOGI TERMINOLÓGIA HELYZETE HORVÁTORSZÁGBAN

LEHOCKI-SAMARDŽIĆ ANNA – PALIZS-TÓTH HAJNALKA

Josip Juraj Strossmayer Tudományegyetem – Economica Hungarica Alapítvány

E-mail: alehocki@ffos.hr; zorica.paliztoth@gmail.com

The Situation of Hungarian Legal Terminology in Croatia. This paper discusses the issue of standardisation of Hungarian legal terminology in Croatia, which is greatly dependent on the state of Croatian legal terminology. The lack of a terminology strategy of Hungarian terminology in Croatia led to the involvement of higher education and academic institutions in the process of the standardisation of legal terminology, as well as in the process of training future professionals. In our research, we aim to describe the peculiarities of Hungarian legal language in Croatia, along with naming a few of the tools (lexicographical works and databases) that can be of help to translators, lawyers, and terminologists.

Keywords: legal terminology, Hungarian legal terminology in Croatia, lexicographical works and databases

1. Bevezetés

Tanulmányunkban a horvátországi magyar jogi szaknyelv szabványosításának problematikáját mutatjuk be, amely sokban függ a horvát jogi szaknyelv állapotától. A horvátországi magyar terminológiastratégia hiánya miatt a felsőoktatási és a tudományos intézmények vállalták magukra a jogi szaknyelv standardizálását, illetve a megfelelő szakemberek képzését. Tanulmányunkban kitérünk a horvátországi magyar jogi szaknyelv jellemzőinek leírására, valamint felsorolunk néhány olyan segédeszközt (lexikográfiai munkát és adatbázist), amely segítheti a fordítók, jogászok és terminológusok munkáját.

A horvát jogi szaknyelv standardizálása Horvátországban az 1990-es évek eleji rendszerváltozással indult el, ugyanakkor szervezett és központilag irányított terminológiai stratégia kidolgozása és adatbázisok készítése csak 2008-ban vette kezdetét. Ez a folyamat revitalizációs és egyben alkotói folyamat volt, ugyanis a modern horvát jogi terminológia még a Monarchiában kezdett kialakulni a német és a magyar terminológia mintájára. 2011 és 2013 között a jogi terminológia standardizációja kiegészült az Európai Unió működésére jellemző terminusok megfeleltetésével. Annak ellenére, hogy összesen három alkalommal – először 1995-ben, majd 2010-ben és végül 2011-ben – indultak kezdeményezések a terminológia és a nyelvi tervezés törvényes kereteinek meghatározására, ez a mai napig nem valósult meg. A horvát jogi terminológia folyamatos módosítása és ma is tartó kialakítása miatt a magyar nyelvű jogi terminológia stan-

dardizációja csupán néhány évre tekint vissza – elsősorban a szakfordítóink, illetve az eszéki Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, valamint a Glotta Nyelvi Intézet tevékenységének köszönhetően.

2. A terminológiastratégia helyzete az adott régióban

A Šulek Bogoslav¹ által készített első modern horvát terminológiai szótár megjelenése után a 20. században – az egyéni munkákon kívül, amelyek főként szakmai szótárakat és tudományos szaklapokat eredményeztek – intézményi szinten nem volt központilag szervezett terminológiai tevékenység (Žuvela–Ostroški 2017: 68). Ez elsősorban egy irányított terminológiai stratégiára vonatkozik, amely egészen 2008-ig nem jött létre annak ellenére, hogy a horvát nyelvészek többször is utaltak annak fontosságára és szükségességére (vö. Brozović 1970; Babić 1990; Katičić 2007).

2008 januárjában a Horvát Nyelvtudományi Intézet elindította *A horvát terminológia kidolgozása (Izgradnja strukovnog nazivlja [STRUNA])*² elnevezésű projektjét, amelynek fő célja a különböző tudományok horvát nyelvű terminológiájának kidolgozása volt. Minden szakterülethez szakembereket kerestek, akikhez megfelelő háttértudással rendelkező nyelvészt is hozzárendeltek, ezzel biztosítva a legmagasabb fokú szakmaiságot a terminológiai segédesszók kidolgozásához.

1992-ben megalakult a horvát Szabványosító Testület (Normizacijsko tijelo), amelynek elsődleges célja a nemzetközi szabványok horvátra fordítása³ volt, később pedig más terminológiai feladatok ellátását is magára vállalta. E testületnek köszönhető, hogy a horvát nyelvészek elkezdtek tevékenykedni a terminológia területén, illetve próbálkoztak politikai ráhatással is támogatni a szabványosítás törvényes kereteinek megadását.

Munkájuk közvetlen eredménye a STRUNA nevű, több szakterület⁴ felölelő adatbázis kidolgozása. Žuvela–Ostroški szerint „A nyelvtervezés olyan folyamat, amelyet

1 Šulek Bogoslav szlovák származású horvát lexikográfus és polihisztor, az 1874-ben Zágrábban megjelent első horvát terminológiai szótár szerzője.

2 STRUNA mozaikszó, a STRU- (horv. *strukovno* 'szak-') és a NA- (horv. *nazivlje* 'terminológia') elemekből áll, és így *horvát terminológiát* (horv. *strukovno nazivlje*) jelent.

3 Többek között lefordították az ISO 704:2009 (Terminológiai munka – elvek és módszerek), továbbá az ISO 1087:2009 (Terminológiai munka – Szókincs), valamint az ISO 860 (Terminológiai munka – a fogalmak és a terminusok harmonizációja) szabványokat.

4 A STRUNA nevű terminológiai adatbázisban jelenleg 31 szakterület szerepel, amelyből 22 szakterület terminológiája nyilvánosan is elérhető. Ezek sorrendben: anatómia és fiziológia, antropológia, régészet, hajóépítés, faipari technológia, farmakológia, növényegészségügy, fizika, építőipar, hidraulika és pneumatika, térképészet és geoinformatika, kémia, kémiai és laboratóriumi terminológia, korrózió- és anyagvédelem, matematika, polimertudomány, tengerészet, uniós jog, fogászat, gépelemek, repülés és katonai terminológia. Feldolgozás alatt vannak még az ókori régészet, kriminalisztika, genetika, klasszikus építészet, könyvtártudomány, szemészet és számvitel területek, valamint legújabbban a zenetudomány is. Az adatbázis a horvát definícióból indul ki, és megadja a fogalom megfelelőjét angolul, németül vagy franciául.

a legtöbb modern standardizált nyelvben akkor szerveznek és valósítanak meg, amikor a nyelv eljut egy olyan fejlődési szakaszba, amelyben létezik az a tudat, hogy a nyelvi közösség kommunikációs igényeinek meg kell felelni.” (2017: 67).⁵ A STRUNA elindítása pontosan ezt a mozzanatot jelentette a horvát nyelv standardizációjában.

A rendszerváltozás utáni Horvátországban számos olyan terminológiai munka jelent meg, amely minőségében nem érte el a megfelelő szintet, ezért első körben (2008–2009) a Hudeček és Mihaljević (2009: 9) szerzőpáros kidolgozta a *Horvát terminológiai kézikönyvet* (*Hrvatski terminološki priručnik*). Ebben nem nyelvészek számára megadták a terminológia és a terminológus munkájának alapjait, valamint a horvát lexikális norma és szóképzés leírását az idegen nyelvekre, elsősorban az angol nyelvre, annak hatására vonatkozóan. A terminológiaépítés következő szakaszában új projektvezetővel egy fiatal nyelvészekből álló csapat kezdte külföldi terminológusképző helyeken és konferenciákon képezni magát, és az így szerzett tudással elindították a STRUNA nevű adatbázis kidolgozását (erről bővebben: Brač – Bratanić – Ostroški Anić 2015).

Ha az egész 20. századot nézzük, akkor több kiváló terminológiai munka is született, amelyek kiadását nagyrészt a zágrábi Miroslav Krleža Lexikográfiai Intézet (Leksikografski zavod Miroslav Krleža) gondozta, de más kiadói vállalatok is büszkélkedhetnek néhány jeles munkával (l. Brač – Bratanić – Ostroški Anić 2015). Az igazán figyelemreméltó kezdeményezés a Miroslav Krleža Lexikográfiai Intézet által nyilvánosan közzétett teljes lexikográfiai anyag is.⁶

A STRUNA fejlesztésének és a horvát terminológia szabványosításának következő lépése a Horvát Terminológiai Portál létrehozása volt. Ennek az alapja a STRUNA, amit a lexikográfiai intézet prolexis oldalán már közzétett szótári anyaggal egészítettek ki. Tervben van a STRUNA-nak az említett portálba és a már létező európai terminológiai adatbázisokba való beépítése is (l. bővebben: Brač – Bratanić – Ostroški Anić 2015).

3. A jogi terminológia helyzete államnyelven

A horvát jogi és közigazgatási terminológia kialakulása a középkor óta, pontosabban a vinodoli törvénykönyv⁷ (1288), az isztriai demarkációs okmány⁸ (1325), a tenger melléki városok statútuma (Vrbnik – 1388, Poljice – 1440) és más hivatalos dokumentumok kiállításával kezdődött. A későbbi évszázadokban a tudományban és a közéletben használt latin nyelv egészen 1847-ig a horvát jogi szaknyelvben is dominált, amikor a latint a horvát váltotta fel az oktatásban, a jogban és általában a közéletben. A latin nyelv do-

5 Eredetiben: „Jezično planiranje proces je koji se u većini suvremenih standardnih jezika organizira i provodi kada jezik dosegne stupanj razvoja na kojem postoji svijest o zadovoljavanju komunikacijskih potreba jezične zajednice.”

6 Az anyag itt érhető el: <http://proleksis.lzmk.hr/> (utolsó letöltés: 2021. 08. 02.).

7 Horvátul: Vinodolski zakonik.

8 Horvátul: Istarski razvod.

minanciáját azonban azóta sem lehetett teljesen megszüntetni a horvát jogi és közigazgatási szaknyelvben, így a horvát jogi terminológia – ahogyan a magyar jogi szaknyelv is – bővelkedik a latinból átvett közvetlen kölcsönszavakban.

Az 1848–1849-es forradalom utáni alkotmányos elvnek megfelelően a hivatalos közlönyt a Monarchia népeinek nyelvén kezdték kiadni (vö. Brač – Bratanić – Ostroški Anić 2015: 4–5). Ennek közvetlen következménye volt a jogi terminológia kialakulása a nemzetiségi nyelveken, így horvát nyelven is. Ezt követően a Monarchia horvát részében 1851 és 1852 között megjelenik a *Pravdonoša* (magyarul: Igazhozó) című jogi szaklap az *Illír nyelvtudomány*⁹ című állandó rovattal. Ebben a szaklap szerkesztői a horvát nyelvű jogi terminológia kialakulását és a rendszerbe való beágyazottságát tárgyalták (vö. Brač – Bratanić – Ostroški Anić 2015: 5).

A horvát nyelv standardizációja a többi európai nyelvhez hasonlóan a humanizmus idején megjelent népnyelvi grammatikákkal és szótárakkal kezdődött. Mivel ez a folyamat már a 16. század végén és a 17. század elején indult, a 19. század közepére horvát nyelvű terminológiai szótárak¹⁰ is léteztek. Közülük a legismertebb a szlovák származású Šulek Bogoslav terminológiai szótára,¹¹ amelyben a szerző horvátul, németül és olaszul adta meg a több tudományban is javasolt terminológiai megoldásokat. Šulek Bogoslav munkáját azonban megelőzte a *Juridisch-politische Terminologie*.¹² Az erre kinevezett Šafařík¹³ által vezetett, többek között horvát, szerb és szlovén jeles tudósokból, írókból és közéleti személyiségekből álló szakmai tanács azt a feladatot kapta, hogy dolgozza ki a szláv jogi terminológiát. Több szerző éppen ezt a művet tartja a horvátszerb-szerbhorvát nyelvi egység kezdő mozzanatának, hiszen a szótár szerzői voltak egyben a Bécsi Egyezmény (1850) kezdeményezői, alkotói és aláírói is, de ezt az elképzelést Demeter már a szótár bevezetőjében (1853: IV) is megcáfolta.

Az 1870. évi XII. törvénycikk (A közös magyar–horvát törvények kihirdetéséről Horvát- és Szlavonországekban) 1.§.-a kimondta, hogy a közös magyar–horvát országgyűlésen alkotott törvények magyar és horvát nyelven szentesítendőek. Ez egyben azt is jelentette, hogy az addig csak latinul, németül vagy magyarul használt jogi fogalom esetében – ha eddig még nem is sikerült megtalálni a horvát nyelvű megfelelőjét – ezután elkerülhetetlen a horvát nyelvű terminussal való megfeleltetés.

Mažuranić Vladimir 1908 és 1922 között gyűjtött jogi terminológiát, amelyet később a *Prinosi za hrvatski pravno-povijestni rječnik* (Adalékok a horvát jogi-történelmi szótárhoz) című sorozatban adott ki. Mažuranić jogász volt, aki több nyelven is találkozott a jogi terminológiával, emiatt hamar észrevette, hogy a jogi terminológia csakhogy nem teljesen hiányzik a horvát nyelv lexikális korpuszából. Szisztematikusan azon dol-

9 Horvátul: Ilirsko jezikoslovlje.

10 Hrvatsko-njemačko-talijansko rječnik znanstvenoga nazivlja, osobito za srednja učilišta = Deutsch – kroatische wissenschaftliche Terminologie = Terminologia scientifica italiano – croata, I–II., Zagreb, 1874–1875. (utónyomat: Globus, Zagreb, 1990.)

11 Šulek Bogoslav: Rječnik znanstvenog nazivlja. Zagreb, 1874.

12 Jogi-politikai kifejezések szótára.

13 Šafařík, Pavel Jozef, szlovák származású szlavista és polihisztor.

gozott, hogy a horvát nyelven is használt terminológiát egységesítse, elhatárolja más hatásoktól, és ily módon rendszert alkosson. Nem csak Mažuranić munkájára jellemző a purista hozzáállás, azt Mihajević (1998: 15) is megerősített írásában: *„A nyelvi tisztaságra való törekvés a horvát irodalmi nyelv állandó jellegzetessége a kezdetektől napjainkig, ennek megfelelően először a saját lehetőségeit próbálja felhasználni, és csak ha azok kimerültek, akkor nyúl az idegen megoldáshoz. (...) így teljesen érthető, hogy a horvát terminológia fejlődése ma is a hagyományosan meghatározott irányba folytatódik.”*¹⁴

Horvátországban a 21. század elejéig nem volt központilag irányított terminológiasztratégia, a jogi nyelv alakulása és használata pedig az aktuális politikai és társadalmi rendszert tükrözte (Samardžija 2008). Egyéni törekvéseknek és az azokból létrejött munkáknak köszönhetően – latin alapokon ugyan, de – azonban a korábban purista módszerekkel kidolgozott horvát nyelvű jogi terminológiát felhasználva egy olyan alap jött létre, amely a rendszerváltozás után nagyban segítette a horvát nyelv revitalizációs folyamatait és alapul szolgált a horvátországi magyar jogi szaknyelv kialakulásához.

4. A jogi terminológia helyzete magyar nyelven

A második Jugoszlávia idején a horvátországi magyarság mindenféle szempontból a vajdasági közösség felé gravitált. Létszámát tekintve a vajdasági közösségnek sokkal több lehetősége volt az anyanyelvhasználatra (pl. az oktatásban, a közigazgatásban és a jogban), így ott a magyar szaknyelv használata folytonos volt. Annak ellenére, hogy a Vajdaságban a magyar jogi terminológia erős szerb hatás alatt módosult – miközben leginkább tükörfordításokkal követte a csak Jugoszláviára jellemző jogi jelenségeket, s ezzel egyfajta „jugoszláv jogi zsargont” hozott létre (Letsch 1981) –, hivatalosan is jelen volt, addig a horvátországi közösségben csak a szakemberek és az érdekeltek privát kommunikációjára szorult vissza.

A kisebbségi nyelvhasználat jogát az 1946-os a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság¹⁵ Alkotmányának 13. cikke írja elő, de a hivatalos nyelvet az alkotmány nem nevezte meg. Az 1974-es jugoszláv alkotmány szerint a föderatív törvényeket a hivatalos közlönyben a föderatív állam és önálló tartományainak nyelvén kell közzétenni. Ez a Vajdaságban a magyar volt, Koszovóban pedig az albán. Ennek ellenére a horvátországi magyarság nem tudott élni az anyanyelvhasználati jogával egészen egyszerűen azért, mert az állami hivatalokban, a bíróságokon vagy a közjegyzőnél nem volt elég magyarul beszé-

14 „Težnja je za jezičnom čistoćom trajno obilježje hrvatskoga književnoga jezika od njegovih početaka do danas i u skladu se s njome nastoji najprije iskušati vlastite mogućnosti, a tek kad su one iscrpljene, poseže se za tuđim. (...) sasvim je razumljivo što se razvoj hrvatskog nazivlja i danas nastavlja smjerom koji je tradicijski zacrtan.”

15 Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Dano u Beogradu, glavnom gradu Federativne Narodne Republike Jugoslavije 31. januara 1946. godine.

lő szakember, mint ahogyan sok esetben ma sem tudják érvényesíteni anyanyelvük törvényben rögzített hivatalos használati jogát szakember hiánya miatt.

Jogász szakemberek magyar anyanyelvi képzésére Horvátországban nem volt/nincs is lehetőség. Akik jogot tanultak magyar nyelven a Vajdaságban vagy Magyarországon, sok esetben nem is tértek haza. Azok pedig, akik szülőföldjükön végezték tanulmányaikat, horvát nyelven tanultak, és ha a szakmáról magyarul beszélnek, a magyar toldalékokkal ellátott horvát terminusokat használják. A szakemberek elmondása szerint a horvátországi magyar ügyfelekkel is horvát terminológiát használnak, vagy többnyire horvátul kommunikálnak, mert úgy egyértelmű a terminológia használata.

Ha ez így van, felmerülhet a kérdés, hogy egyáltalán szükség van-e a magyar jogi terminológia használatára Horvátországban. A válasz egyértelműen igen. Horvátország EU-hoz való csatlakozása óta egyre több a magyar befektető, sok esetben magyar és horvát cégek, sőt állami intézmények is együttműködések révén valósítanak meg programokat, projekteket és üzleti célokat, ezért egyértelműen szükség van olyan szakemberekre, akik jól ismerik a magyar és a horvát jogi terminológiát, illetve megfelelő tudással rendelkeznek az alapvető fontosságú törvények minőségi fordításának elkészítéséhez.

5. A jogi terminológia jellemzői és a nehézségek típusai

A horvát alkotmány 12. cikke kimondja, hogy a „Horvát Köztársaságban hivatalosan a horvát nyelvet és a latin betűs írást használják”.¹⁶ Mivel a horvát nyelv hivatalos használata a bíróságokra¹⁷ is kiterjed, és az attól eltérő nyelvek használata a bírósági tolmácsok bevonását teszi szükségessé, teljesen természetes, hogy a magyar jogi terminológia kidolgozása Horvátországban éppen a fordítóktól indult.

Veress (2018) az erdélyi magyar jogi szaknyelvről megfogalmazott definícióját parafrázálva a horvátországi magyar jogi szaknyelv a Horvátország területén hatályos horvát jognak magyar nyelven történő használata az írásbeli és szóbeli kommunikáció során. A magyar jogi terminológiát Horvátországban rendszerspecifikus jellemzői alapján osztjuk fel, amelyet további szemantikai jellemzőkkel egészítünk ki:

- **Az általános jogi terminológia** olyan terminusokat tartalmaz (pl. *bíróság – sud; ügyvéd – odvjetnik; törvény – zakon; szabályzat – pravilnik* stb.), amelyek fogalmi megegyeznek a horvát terminussal.
- **A magyar jogi rendszerre jellemző terminológia**, amelyek megfeleltetése jobb esetben funkcionális ekvivalenssel (*kúria – vrhovni sud*), de legtöbbször tükörfordítással (*Területrendezési, Építési és Állami Vagyongkezelő Minisztérium –*

16 „U Republici Hrvatskoj u službenoj je uporabi hrvatski jezik i latinično pismo.”

17 A bíróságokon a magyar nyelv használata a magyar közösség tagjai számára bírósági tolmács bevonásával biztosított. A kisebbségi jogokról szóló horvát alkotmányos törvény csak önkormányzati szinten és a közoktatásban írja elő a nemzetiségek nyelvének kötelező használatát.

Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine) vagy parafrázissal (*törvénytörvény – visoki sud u. . .*) oldható meg.

- **A horvát jogi rendszerre jellemző terminológia**, amelyek megfeleltetése jobb esetben funkcionális ekvivalenssel (*domovnica – honossági bizonyítvány*), tükörfordítással (*trgovački sud – kereskedelmi bíróság*¹⁸) vagy parafrázissal (*prognanik – megszállt területről menekült, izbjeglica – vészhelyzet ideje alatt menekült*) oldható meg.
- **Az EU jogi rendszerére jellemző terminológia** (*Vijeće europskih općina i regija – Európai Települések és Régiók Tanácsa*), amely különböző adatbázisokban ellenőrizhető, mint pl. a IATE.

„A jogi terminológia jellemzője a rendszerhez kötöttség” (Tamás 2019: 16), amelyet a Lehocki-Samardžić–Guelmino szerzőpáros (2020: 171–180) részletesen bemutat a magyar, a horvát és a szerb minisztériumok és bíróságok elnevezéseinek megfeleltetésével, és ezt különböző szociopolitikai és nyelvészeti elemzésekkel egészítik ki, miközben azt is kiemelik, hogy a fenti felosztás 2. és a 3. csoportjába tartozó terminusok megfeleltetésében rejlik a legtöbb hiba. Az erdélyi magyar szaknyelvet tárgyalva Veress (2018) hangsúlyozza, hogy Erdélyben nemcsak jogászokat szükséges magyar nyelven képezni, hanem ún. jogász-nyelvészeket is, akik egyszerre kiválóan ismerik a jogi szaknyelvet és a jogi rendszerek működését, nyelvészeti szempontból pedig képesek lesznek terminológiai adatbázisokat kidolgozni, illetve nyelvi és szakmai igényességgel minőségi fordításokat készíteni. Jelenleg erre csak az eszéki Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék mesterképzésében van lehetőség, amelyen a hallgatók szaknyelvet, terminológiát és szakfordítást tanulnak. A terminológia oktatása a szakon egyelőre csak egy kurzusra korlátozódik, ugyanis Horvátországban még egyáltalán nem lehet terminológus végzettséget szerezni.

6. A fejlesztendő területek bemutatása a terminológiai politika és jogi szakfordítás tükrében

A magyar jogi szaknyelv használata Horvátországban egyelőre legjobban a fordítókat érinti, ugyanakkor a horvátországi magyar közösség társadalmi és politikai helyzetének megerősítésével a jogi szaknyelv magyar nyelven történő használata nyilvános színtereken is indokolt. Lanstyák szerint „(...) az állandósult, valamely közösség egészére kiterjedő szaknyelvi hiányok csak tudatos nyelvi tervezéssel orvosolhatók” (2000: 180), így nyilván mára már kialakultak azok a társadalmi és nyelvi körülmények, amelyek megkövetelik a szaknyelvek előírását – és ezalatt nem csak a jogi szaknyelvet értjük, ugyanis a

18 *A trgovački sud* terminust sokan *cégbíróság* funkcionális ekvivalenssel feleltetik meg, és ez így szerepel Lehocki-Samardžić–Guelminónál (2020: 173) is, amelyet most pontosítunk és a *kereskedelmi bíróság* tükörfordítással helyettesítjük, ezzel hangsúlyozva, hogy a horvát *kereskedelmi bíróság* több feladatot lát el, mint a magyar *cégbíróság*.

tankönyvek magyarra fordításával más szakterületek terminológiájának szabványosítására is szükség van.

A megfelelő magyar nyelvű jogi terminológia kidolgozása, amely magába foglalná a horvát rendszer specifikumait is, a Glotta Nyelvi Intézet és a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék együttműködésével vette kezdetét. Az intézet és a tanszék munkatársai a Szerbiai Állandó Bírósági Tolmácsok és Fordítók Egyesülete által vezetett projekt keretében részt vettek a *Водич кроз правне системе региона* (Útmutató a régió jogi rendszereihez, 2019) című kézikönyv elkészítésében, amely nemcsak az alapvető jogi terminusokat tartalmazza hat nyelven, hanem az adott ország jogi rendszerének leírását is. Ebből az együttműködésből született meg az első szerbiai többnyelvű Omniglosar¹⁹ nevű internetes adatbázis, amelyben magyarul is rá lehet keresni a terminusokra.

A Glotta Nyelvi Intézet munkatársai 2013 óta a Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat magyar–magyar online szótárának szerkesztésében is részt vesznek. A szótár közvetlen kölcsönszóból kiindulva olyan segédeszközt jelent a fordítók és jogászok számára (vö. Szoták 2018: 25–29), amelyben ellenőrizhető a horvát jogi terminus magyar standard változata. A szótár online formában érhető el,²⁰ és folyamatos fejlesztés, ellenőrzés alatt áll. A két adatbázis fejlesztésének fontossága Tamás (2018) szavaival támasztható alá: „A terminológiapolitika megvalósítási eszközeként a terminológiai adatbázisok leíró vagy előíró jelleggel közzétett adatai előmozdítják az egységesítési törekvéseket.”

A leírt törekvések ellenére a jogász és a nyelvész szakembereknek egy újabb veszéllyel kell szembenéznüik, amely a tudományban és a nemzetközi kommunikációban domináns angol nyelv hatása. A horvát nyelvészek a szakterminológia alkotásánál sokkal nyitottabbak az idegen nyelvi hatásra, amit Babić a következőképpen magyaráz: „Az új kifejezések eredetének tárgyalásakor gyakran az új kifejezések képzéséről beszélnek. A képzés azonban ehhez túl szűk kifejezés, mert az új kifejezéseket nem kell képezni, egyszerűen kölcsönözhetőek, és ez így is történik (1990: 31).”²¹ A magyar szaknyelv használatában ezek az idegen hatások is jelen vannak, és ha próbáljuk magyar megfelelőikkel helyettesíteni, módosulhat a fogalom tartalma. Péntek ugyanerre a veszélyre hívja fel figyelmünket: „Még mielőtt helyreállhatott volna a tudományos és szaknyelvi anyanyelvi terminológiák egysége, mielőtt jelentősen csökkent volna az államnyelvi regiszterek dominanciája, a külső régiókban is egyre inkább az angol válik dominánssá. Kevesebb magyar nyelvű szakpublikáció jelenik meg, mint korábban, a kutatók új nemzedéke nem

19 Az Omniglosar az első olyan terminológiai adatbázis Szerbiában, amely 18 nyelven (szerbül, angolul, németül, olaszul, görögül, oroszul, magyarul, horvátul, montenegróiu, bosnyáku, szlovénul, macedónul, szlovákul, románul, ruszinul, romául, bunyevácul és csehül) megadja a jogban, a gazdaságban és egyéb, a közigazgatásban is használt kifejezéseket. Keresztkereséssel több mint 20 000 terminus érhető el!

20 A Termini magyar–magyar szótár a következő oldalon böngészhető: <http://termini.nytud.hu/htonline/htlista.php?action=search> (utolsó letöltés: 2021. 06. 17.).

21 Eredetiben: „Kad se raspravlja o postanku novih naziva, često se kaže *tvorba novih naziva*. Međutim, *tvorba* je preuzak naziv jer se novi nazivi ne moraju tvoriti, oni se jednostavno mogu posuditi što se i čini.”

motivált saját szaknyelvük használatában, művelésében, és ez nyelvileg bizonytalaná teszi az egyébként kiépülő anyanyelvű felsőoktatást (2017: 193).” Mégis mindezek orvosolhatók megfelelő terminológiastratégia megfogalmazásával, amely alapul szolgálhat szakcsoportok kinevezéséhez, illetve megfelelő szakirodalom és online adatbázisok kidolgozásához.

7. Összegzés és kitekintés

A magyar jogi szaknyelv használatának terminológiai szabályozását, leírását és előírását Horvátországban egyelőre a Glotta Nyelvi Intézet és a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék végzi (több jogi terminológiai projekt indítása tervben van, néhányat már lezártak). Mindez az erre irányuló terminológiastratégia nélkül történik, amihez éppen annyira fontos nyelvészeket és jogászokat is bevonni, mint más területeken is tevékenykedő két-nyelvű szakembereket. A horvátországi magyar nyelvhasználat dokumentálása csupán egy évtizedre tekint vissza, ezért nem megfelelő, hogy a szaknyelv használatának rendszerzése csak néhány éve vette kezdetét.

A horvátországi magyar közösségnek mindössze három évtized alatt sikerült felépítenie az oktatási rendszerét az óvodától az egyetemig, médiaközpontot és kiadói vállalatot létrehozni, számos civil szervezetet működtetni, megszervezni a közéleti tevékenységeket, s ezáltal fontos politikai tényezővé válni. Ezen kívül a magyar tudósok (és munkáik) szülőföldjükön és nemzetközileg is elismertté váltak és az iskolai tankönyvek magyarra fordítását is elindították. Ebből az következik, hogy csak mostanra alakultak ki azok a társadalmi, politikai és tudományos feltételek, amelyek szükségesek a horvátországi magyar terminológia standardizációjához.

Irodalom

- Babić, Stjepan 1990. Postanak novih naziva. Naučni sastanak slavista u Vukove dane. In: *Zbornik Međunarodnog slavističkog centra u Beogradu*. 31–37.
- Brač, Ivana – Bratanić, Maja – Ostroški Anić, Ana. 2015. *Hrvatsko nazivlje i nazivoslovlje od Šuleka do Strune–hrvatski jezik i terminološko planiranje*. https://www.researchgate.net/publication/344929439_Hrvatsko_nazivlje_i_nazivoslovlje_od_Suleka_do_Strune_-_hrvatski_jezik_i_terminolosko_planiranje (utolsó letöltés: 2021. 06. 03.).
- Brozović, Dalibor 1970. *Standardni jezik*. Zagreb: Matica hrvatska
- Demeter, Dimitrije et al. (szerk.) 1853. *Juridisch-politische Terminologie*. Wien: Aus der kaiserlich-käniglichen Hof- und Staatsdruckerei.
- Hudeček, Lana – Mihaljević, Milica 2009. *Hrvatski terminološki priručnik*. Zagreb: Institut za jezik i jezikoslovlje – Hrvatska zaklada za znanost.

- Katičić, Radoslav 2007. Zapisnik 17. sjednice Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika. https://hr.wikisource.org/wiki/Zapisnik_sa_17._sjednice_Vijeća_za_normu_hrvatskoga_standardnog_jezika (utolsó letöltés: 2021. 05. 12.).
- Kiš Žuvela, Sanja – Ostroški Anić, Ana 2017. Terminološko planiranje i normiranje temeljnog hrvatskog glazbenog nazivlja. *Rasprave Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 43/1: 67–78.
- Janstváky István 2000. *A magyar nyelv Szlovákiában*. Budapest–Pozsony: Osiris Kiadó – Kalligram Kiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Lehocki-Samardžić Anna – Guelmino Szilvia 2020. A hiteles fordítások problematikája a délszláv nyelvek tekintetében. In: Szoták Szilvia (szerk.) *A hiteles fordítás mint közfeladat*. Budapest: Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda Zrt. 166–182.
- Letsch Endre 1981. Idegen szavak és tükörfordítások a jogi nyelvben. *Létünk* 11/2: 348–357.
- Mihaljević, Milica 1998. *Terminološki priručnik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Milinković, Slađana (szerk.) 2019. Водич кроз правне системе региона. Вишејезични лексикон правних и економских појмова водич за судске тумаче/преводиоце и остале неправне струке. Novi Sad: Uduženje stalnih sudskih tumača i prevoditelja Srbije.
- Péntek János 2017. A külső régiók. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) *A magyar nyelv jelene és jövője*. Gondolat Kiadó, Budapest. 179–198.
- Samardžija Marko 2008. *Hrvatski jezik, pravopis i jezična politika u Nezavisnoj državi Hrvatskoj*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Sočanac Lelija 2012. Language policies in Croatia in a diachronic perspective. *Jezikoslovlje* 13/2: 299–325.
- Šulek, Bogoslav 1874–1875. *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja, osobito za srednja učilišta = Deutsch – kroatische wissenschaftliche Terminologie = Terminologia scientifica italiano – croata I– II.*, Zagreb.
- Szoták Szilvia 2018. A Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat terminológiai tevékenysége – A Termini magyar–magyar szótár jogi vonatkozásai. *Magyar Jogi Nyelv* 1: 25–29.
- Tamás Dóra 2018. Miért rögzítsünk jogi szakszavakat terminológiai adatbázisokban? *Magyar Jogi Nyelv* 2: 30–32. (<https://joginyelv.hu/beszamolo-a-jog-es-terminologia-cimu-konferenciarol/>) (utolsó letöltés: 2021. 06. 30.).
- Tamás Dóra 2019. *Bevezetés a jogi terminológiába a terminológus szemüvegén át*. Második átdolgozott kiadás. Budapest: Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda Zrt.
- Veress Emőd 2018. Az erdélyi magyar jogi szaknyelv revitalizációja. *Magyar Jogi Nyelv* 2: 30–32. (<https://joginyelv.hu/beszamolo-a-jog-es-terminologia-cimu-konferenciarol/>) (utolsó letöltés: 2021. 06. 30.).

Források

A kisebbségi jogokról szóló horvát alkotmányos törvény (Ustavni zakon i pravima nacionalnih manjina): <https://www.zakon.hr/z/295/Ustavni-zakon-o-pravima-nacionalnih-manjina> (utolsó letöltés: 2021. 06. 12.).

- Horvát Köztársaság Alkotmánya (Ustav Republike Hrvatske): <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske> (utolsó letöltés: 2021. 06. 12.).
- IATE (Interactive Terminology for Europe): <https://iate.europa.eu/about> (utolsó letöltés: 2021. 06. 12.)
- Miroslav Krleža Lexikográfiai Intézet Prolexis nevű adatbázisa: <http://proleksis.lzmk.hr/> (utolsó letöltés: 2021. 06. 12.).
- Omniglosar: <https://www.usspts.com/omniglosar/> (utolsó letöltés: 2021. 06. 12.).
- STRUNA terminológiai adatbázis: <http://struna.ihjj.hr/> (utolsó letöltés: 2021. 06. 12.).
- Termini magyar–magyar szótár: <http://termini.nytud.hu/htonline/htlista.php?action=search> (utolsó letöltés: 2021. 06. 12.).